

Pravo- in državoslovna predavanja v Ljubljani.

Spisal Peter pl. Radics.

(Konec.)

„Novice“ mogle so uže v svojem listu z dne 17. januarija 1849. l. poročati svojim čitateljem o daljnjih korakih v razvoj našega šolstva in posebno tudi o imenovanji Mažgonovem. Poročilo slove:

„Novičar iz Ljubljane: Minister je dovolil v Ljubljani šolo kmetijstva v slovenskim jeziku, učenika sta g. dr. Orel in g. Dežman; tudi je dovoljena šola deržavljanskiga pravdoznanstva (Civilrecht) v slovenskim jeziku; učenik je g. Mažgon, vsak dan pričakujemo dovolitve slovenskiga uka iz kaznovavnih postav (Criminalrecht).“

Takrat v Ljubljani obstoječe „slovensko društvo“ zabeležilo je pa v svojih obravnavah v sejah meseca januarija 1849. leta dotedanje poskuse, da bi se ustanovila v Ljubljani slovenska pravna akademija, tako-le:

„Razglas visokega deželnega predsedstva z dne 6. januarija 1849, šte. 42., s katerim se je naznanilo slovenskemu društvu vsled njegovega poročila z dne 27. oktobra pret. l. (1848), da je naročilo visoko c. kr. naučno ministerstvo z ukazom z dne 8. decembra 1848, št. 7478 izvanredna, brezplačna predavanja o avstrijskem deržavljanskem pravu v slovenskem jeziku v Ljubljani gospodu Antonu Mažgonu, kriminalnemu aktuvarju, odredbe o predavanjih o avstrijskem kriminalnem pravu pa da bodo sledile, vzel se je z veseljem v vednost in sklenilo se je: ko se bode tudi imenoval gospod docent za kriminalno pravo, naprositi visoko deželno predsedstvo, naj se objavijo ministerski ukazi.“¹⁾

Dne 9. marcija 1849. l. objavil je takrat v Ljubljani izhajajoči časnik „Slovenija“²⁾ sledeče naznanilo c. kr. kriminalnega aktuvarja Antona Mažgona:

Oznanilo. Visoko c. kr. ministerstvo javniga uka je z ukazam 8. Grudna p. l. Nr. 7478 javno memoredno razlaganje avstrijansko-deržavljanske pravde v slovenskim jeziku meni izročilo.

¹⁾ Laibacher Zeitung, št. 18. iz l. 1849. (z dne 10. februvarija).

²⁾ List 20. (z dne 9. sušca) p. 79.

Ker sim tedaj sklenil to razlaganje 10 dan tekočiga mesca ob osmih zjutraj v sobi slovenskiga društva začeti inu potlej vsak dan zvonaj nedelj inu praznikov od 8—9 zjutraj ino od 3—4 popoldne nadaljevati, povabim tiste gospode, kateri želijo taisto, ko redni poslušavci obiskovati, se popred pri meni v stanovališu pred Šolami — Nr. 295 oglasiti.

V Ljubljani, 2. dan Sušca 1849.

Anton Mažgon,
c. kr. krim. Aktuar

Le-ta predavanja pričela so res dne 20. marcija 1849. l., kajti „Novice“ z dne 21. marcija 1849. l. poročajo doslovno:

„Novičar iz Ljubljane: Včera je pričel gosp. A. Mažgon postavne bukve pravdoslavcam v slovenskim jeziku v bravnici slov. društva razlagati, in jih bo zaporedoma vsaki dan po 2 uri razlagal.“

In uže malo tednov pozneje, dne 9. maja 1849. l., razveselile so „Novice“ svoje čitatelje s poročilom, da je naučno ministerstvo „v veselje vsih rodoljubov“ imenovalo profesorjem kriminalnega prava v Ljubljani dra. Lehmann¹⁾ in da bode le-ta pričel z javnimi predavanji prihodnji mesec junij.²⁾

Dne 15. maja 1849. l. objavil je pa uradni list „Laibacher Zeitung“,³⁾ kot uvodni članek z naslovom: „Politische Nachrichten. Herzogthum Krain“ naslednji razglas c. kr. licejalnega rektorata v Ljubljani z dne 12. maja 1849. l., s katerim se oficijelno spričuje, da so se ustanovila v Ljubljani slovenska predavanja o državljskem in kriminalnem pravu.

Razglas slove:

„Das h. k. k. Unterrichts-Ministerium hat mit h. Erlasse vom 8. December 1848, Z. 7478 die ausserordentlichen Vorlesungen über das oest. Criminalrecht in krainischer Sprache dem Conceptpraktikanten der k. k. Hof u. n. ö. u. Aushilfsreferenten der k. k. illyr. Kammerprocuratur Dr. Ernest Edlen von Lehmann zu übertragen befunden.

Nachdem in gleicher Weise die Vorlesungen des k. k. Stadt- und Landrechtsaktuars Anton Mažgon bereits begonnen haben u. für die Abhaltung beider öffentlichen Vorlesungen in dem k. k. Lyceal-

¹⁾ Še le pred kratkim v Ljubljani umrli dr. Ernest pl. Lehmann, c. kr. višjega deželnega sodišča svetnik v p.

²⁾ Novice, l. 1849. list 19. p. 80.; list 20. p. 84.

³⁾ L. 1849. št. 58.

gebäude mittlerweile die geeigneten Vorkehrungen getroffen worden sind, so wird hiemit von Seite des k. k. Lycealrektorates bekannt gemacht, dass nunmehr auch die Vorlesungen über das Criminalrecht mit 1. Juni l. J. beginnen werden, daher diejenigen, welche an diesen Vorlesungen in dem laufenden Schuljahre als ordentliche Hörer Theil zu nehmen gesonnen sind, hiemit eingeladen werden, sich zur diessfälligen ordentlichen Aufnahme bis zum 25. d. M. bei dem gef. Lycealrectorate zu melden u. daselbst das übliche Nationale zu überreichen.“

Kakor se je bilo določilo, pričela so se predavanja g. dr. pl. Lehmann dne 1. junija 1849. l.

„Slovenija“ porabila je pričetek teh predavanj, da je povedala svoje mnenje o tej ustanovitvi.

Dne 1. junija 1849. l. piše tako-le:

„Danes smo zopet par lepih, spominja vrednih ur užili, v katerih je domorodna Vila krasen god rodolubja obhajala — gosp. dr. žl. Lehmann je svoj uk državljanske strahovavne pravde v slovenskim jeziku v licealnim poslopju pričel, in naš ljubljenec, slavni gosp. Mažgon se je s svojim ukam civilnih državljanskih postav tudi v licealno poslopje preselil. Kdor ve, kako je popotniku, ki ga je dolgo dolgo žareče solnce ptujiga neba palilo, in ki po dolgim hrepenenju v blagi senčici domače lipe na enkrat bistri vir žlahtne vodice vgloda, ktere se napiti sme; kdor ve, kako je sinu, ki ga je nemila osoda od drage mamice ločila, in po dolgim ločenju jo v prerojeni podobi zopet dobi in ljubljeno podobno objeti sme: bo čutil, kako je bilo nam pri sercu pred dvema mescema, ko je slavni g. Mažgon svoj uk v slovenskim jeziku pričel, bo čutil, kako je bilo nam danes pri sercu, ko smo iskreniga gosp. dr. Lehmanna pervikrat zaslišali. Kakor svoje dni gosp. Mažgon nas je danes g. Lehmann s krepko, lepo okinčano in priserčno besedo pozdravil. Enoglasno „Slava“ mu je nasprot donelo. Prav v očeh se mu je lahko bralo, kako živo to tudi v sercu občuti, kar nam z ustmi prijazno pripoveduje, in naše serca so bile že pri prvih besedah njegove. O kako je vender lepo, kako neizrekljivo sladko je resni uk življenja v milim materinskim jeziku poslušati! Slava, slava Vama, draga rodomila, ki sta prve iskre iz domačiga kremena izkresala, slava Vam — pri veliki sodbi slavjanske zgodovine ne bosta na levi stala, Vajne imena bliše v veličanskim zvezdosvitu na nebu slavjanske prihodnosti. — Kar nas je posebno še v sercu razveselilo, je bilo, da

nas je vse časti vredni licealni vodja g. korar Pavšek, ki je gosp Lehmann v peljal, z milo slovensko besedo nagovoril. Od detinstva znani glasovi, enkrat zaslišani, si serca silama pridobjo in ginjeni smo verliga sivčika gledali in poslušali. Sreberni las mu čelo kriva, al serce je mlado in mamici vdano, Bog ga živi! ¹⁾

J.

„Slovenija“ ²⁾ in „Laibacher Zeitung“ ³⁾ priobčili sta doslovno „začetni govor“ gosp. pl. Lehmann, kateri je svojo razlago o pomenu, koristi in osnovi njegovih predavanj pričel „z enakim in nedotakljivim pravom, izobraževati narodnost in jezik, katero jamči ustava.“

Vendar veselje rodoljubov, da se predava v Ljubljani pravoslovje, ni dolgo trajalo.

Smrt profesorja Mažgon povzročila je prvo praznoto v leksijskem katalogu, ki itak ni bil obsežen.

„Laibacher Zeitung“ z dne 28. avgusta 1849. l. ⁴⁾, katera je poročala njegovo smrt, piše jako častno tako-le:

„Am 25 August ward Hr. Anton Mažgon Criminalaktuar beim hiesigen Stadt- und Landrechte begraben, ein Mann von gediegenen Kenntnissen und seiner Nation mit einer Liebe zugethan, die man selten antrifft. Ungeachtet seiner anstrengenden Berufsgeschäfte, die den grössten Theil seiner Zeit in Anspruch genommen, hat er doch aus liebender Selbstaufopferung bei allen Arbeiten, welche unsere nationale Entwicklung bezwecken, einen wirksamen, ja hervorragenden Antheil genommen. Er war bei der Uebersetzungscommission der Gesetzbücher in das Slovenische, Referent bei der Uebersetzung des bürgerl. Gesetzbuches und hat dieses auch am hiesigen Lyceum vorgetragen, wozu er sich in der Regel nur bei seinen nächtlichen Studien vorbereiten konnte. Diese ausserordentliche Thätigkeit erregte die Aufmerksamkeit des Ministeriums, H. Mažgon wurde durch ein sehr schmeichelhaftes und ihn ehrendes Dekret des früheren Justizministers Bach eingeladen, sich bei der von diesem einberufenen Commission zur Feststellung einer juridisch-slavischen Terminologie zu betheiligen, allein das Dekret, das ihm Gelegenheit geben sollte, für die Sache, welcher

¹⁾ Št. 45.

²⁾ Št. 46.

³⁾ Št. 70. in št. 71.

⁴⁾ Št. 103.

er mit edler Ergebung zugethan war, noch mehr zu leisten, als ihm bisher möglich gewesen, traf ihn schon in einem Zustande, der für sein Leben fast gar keine Hoffnung übrig liess.“

Jeden mesec pred Mažgonovo smrtjo stavil je dr. Bleiweis v Ljubljanskem občinskem svetu „z ozirom na bodočo organizacijo političnih in sodnih oblastev“, katera je pretela, da bode velike nevarnosti za gmotne razmere mesta Ljubljanskega, ker so se prestavila oblastva izven Ljubljane, tri predloge: da bi zavaroval potom peticij bodočnost Ljubljane. Tretja točka teh predlogov glasi se:

„Ker se bode po principu ravnopravnosti za slovenske kronovine ustanovilo vseučilišče, osnuje naj se v Ljubljani, ker bi se s tem mestu Ljubljanskemu naklonil velik dobiček in bi se na ta način povrnilo, kar se izgubi po odhodu uradnikov. Vseučilišče ustanovilo se bode po izrecni obljubi ministerstva na državne troške, vsled česar deželi ne bode trpeti posebnih žrtev. Z vseučiliščem združena bodi tudi ustanovitev realke.“

Magistratni predstojnik Guttman obvestil je takoj (dne 26. julija) vse občinske svetnike o tem predlogu kot „nujnem, važnem in posebne pozornosti vrednem.“

Sklenilo se je na to, da se o tem sestavi prošnja do presvetlega cesarja, katera se je res odposlala na Dunaj dne 16. septembra 1849. l.

Prošnja rešila se je dne 11. oktobra 1849. l. z ukazom c. kr. naučnega ministerstva, kateri se je naznanil mestnemu magistratu Ljubljanskemu po c. kr. deželnem predsedstvu z dopisom z dne 19. oktobra 1849, št. 2380. P. S tem dopisom vabi se mestna občina Ljubljanska, „naj predloži podroben načrt o realki, katera naj se osnuje, ter naj dokaže sredstva, katera so ali uže na razpolago, ali katera bode mestna občina še le odločila v ta namen, ker je visoko ministerstvo pripravljeno to željo mestne občine podpirati, kar najbolje more. Vprašanje pa, ali naj se ustanovi v Ljubljani vseučilišče, pretresovati mora se glasom navedenega ukaza visokega naučnega ministerstva še dalje, ker ga ni mogoče rešiti v naglici radi troškov, katere povzročuje ustanovitev vseučilišča, ker ni mogoče neomejeno pomnožiti število vseučilišč in ker je vsled tega težko, ozirati se nepristranski na vsestranske želje.“

V takih razmerah ni bilo več misliti na to, da bi se dalje razvijala pravoslovna akademija v Ljubljani. Ker se po smrti Mažgonovi tudi ni več mislilo na to, kdo bode nadaljeval njegova predavanja, in se namestnika niti ni iskalo, prenehala so kmalu tudi predavanja dra. pl. Lehmanna. Z januarijem 1850. l. preložila se je stolica državljanskega zakonika v slovenskem jeziku na vseučilišče v Gradcu in sicer naročilo je ta predavanja ministerstvo dru. J. Krajncu. Ta ministerski ukaz poročala je „Laibacher Zeitung“ z dne 9. januarija 1850. l. ¹⁾ ter dostavila, da se je dovolilo za ta predavanja 9 ur na teden in, ako bode treba, še več.

* * *

V najnovejšem času predlagal je zopet deželni poslanec g. Luka Svetec, naj se osnuje v Ljubljani slovenska pravna akademija. Naslanjaje se na ta predlog predaval je g. dr. J. Kavčič v „Pravniku“ dne 10. decembra 1890. l. izvrstno sestavljeno razpravo, katera je natisnjena v VII. letniku „Slovenskega Pravnika“ (str. 353. in nasl.).

¹⁾ Št. 7.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Lastninsko tožbo naperiti se sme tudi, če je le nevarnost, da bode nastal radi lastnine prepir.

S tožbo de pr. 16. marcija 1892, št. 5532 zahteval je Ivan K., da se razsodi: Toženec Ivan L. dolžan je pripoznati lastninsko pravico Ivana K. glede glasom vložilne pobotnice c. kr. deželnega plačilnega urada v Lj. od Ivana L. povodom zakupa mitnice v Šm. za čas od 1. januarija 1890. l. do konca meseca decembra 1892. l. kot vadij založenih 5 obligacij z dne 1. avgusta 1868. l. po 100 gld. skupaj 500 gld. s 12 kuponi in taloni ter dovoliti, da sme te obligacije po preteku zakupne dobe koncem meseca decembra 1892. l. c. kr. deželni plačilni urad izročiti proti vrnitvi vložilne pobotnice v roke Ivana K. — Tožbeni zahtevi ugovarjal je toženec Ivan L.,